

Opis źródła:

W latach 1607–1611 późniejszy wojewoda ruski i ojciec króla Jana III Sobieskiego, Jakub Sobieski (1591–1646), udał się w typową dla ówczesnej szlachty i magnaterii podróż edukacyjną po Europie. Głównym celem takiej wyprawy będącej końcowym etapem wykształcenia elit był Paryż, ale młody magnat podczas wielomiesięcznej peregrynacji po Europie odwiedził również Anglię, Niderlandy, Hiszpanię i Italię. Jakub Sobieski w trakcie całej kilkuletniej podróży drobiazgowo spisywał dziennik, a na jego kartach znalazł się dokładny opis codziennego życia magnata i jego edukacji, ale również drobiazgowo opisy zwiedzanych państw i miast. Pod dłuższej peregrynacji i pobycie w Paryżu i Madrycie pod koniec 1611 roku Jakub Sobieski dotarł na Półwysep Apeniński i do Rzymu. Podobnie jak inni podróżni tej epoki młody magnat nie ograniczał się jedynie do zwiedzania Wiecznego Miasta i tamtejszych obiektów sakralnych, lecz wiosną 1612 r. udał się na wycieczkę do leżącego u podnóża Wezuwiusza Neapolu. Opis Neapolu z 1612 roku zamieszczony na kartach diariusza podróży Jakuba Sobieskiego stanowi interesujący przykład deskrypcji Królestwa Neapolu z początku XVII wieku, a zarazem przyczynek do obrazu miasta funkcjonującego w europejskich pamiętnikach tej epoki.

Miejsce wydania:

J. Sobieski, *Peregrynacja po Europie 1607–1613. Droga do Baden*, wyd. J. Długosz, Wrocław 1991, s. 204.

Miejsce przechowywania źródła:

XVII-wieczna kopia opisu podróży Jakuba Sobieskiego przechowywana jest w Bibliotece Cesarskiej Publicznej w Petersburgu, rękopiśmienne kopie opisu peregrynacji Jakuba Sobieskiego znajdują się w kilku bibliotekach, między innymi w zbiorach Biblioteki Kórnickiej PAN („Peregrynacje Jaśnie Wielmożnego Jmci Pana Jakuba Sobieskiego wojewody ziem ruskich po różnych cudzoziemskich państwach, także drogi do Baden z królem Władysławem IV odprawionej krótkie opisanie”, rkps 321).

Tekst źródła:

„Neapolim [Neapol]

Jest to głowa i metropolis [stolica] Królestwa Neapolitańskiego. Miasto nad morzem leżące gdzie są i galery króla hiszpańskiego wojenne, i port in Mare Mediterraneo [na Morzu Śródziemnym], z dawna sławne, od Averso ośm mil włoskich. Tam wicerekswie

[wicekrólowie] króla hiszpańskiego mieszkają i z dworem swoim. I książęta, marchiones, comites [markizowie, hrabiowie], wszyscy niemal tytułaci i co przedniejsi kawalerowie i szlachta Królestwa Neapolitańskiego. Dlatego też miasto srodze jest ludne, bo i kupców dla portu, i rzemieślników, co jedwabiem i złotem robią, srodze siła. Vicerex chowa zawsze dwór piękny i niemal zażywa magnificencyj tego splendoru, co i sam król hiszpański. Zwyczaj w tym mieście jest, [że] na stołkach pospolicie po ulicach noszą się, ale i karet mnóstwo wielkie widać, co się panowie i panie przejeżdżają, także i koni pięknych neapolitańskich, na których więc kawalerowie po ulicach się przejeżdżają, lecz nie tylko świecki lud, ale i księża, zakonniki, i zakonniczki. Jest bardzo ludne to miasto, bo samych dominikanów i dominikanek kilkadziesiąt klasztorów jest; nie w każdej prowincyi jest ich tak wiele, jako w tym samym mieście. Miasto Neapolim jest sedes episcopalis [stolica biskupstwa] i zwykli więc tam bywać jeno kardynali arcybiskupami. Za mnie był kardynał Caietanus arcybiskupem. W katedralnym kościele chowają głowę św. Januariusza męczennika, także i krew jego w osobnej ampułce. I ilekroć trafi się święto jego, a onę krew do jego głowy przytkną, zaraz ona zeszcła i spieczona krew tak się rozplynie i tak ciecze, jakoby dopierusieńko przelana była. Skoro zaś onę głowę wezmą i to święto minie, krew się po staremu zeschnie i spieczce. Mnie się nie zdarzyło być na święto to w Neapolim, żebym też był niegodny z drugimi Pana Boga chwalił i świętych jego. Ulice w tym mieście piękne i szerokie. Zamki są trzy króla hiszpańskiego, ludźmi osadzone: jeden Castello de S. Ermio, drugi Castello Novo, trzeci Castello Vovo. Góra Pazyliipo sławna jest nad Neapolim winnicami i winem przednim”.

Słowniczek pojęć:

Averso – Aversa, miasto położone w południowych Włoszech, ok. 20 km na północ od Neapolu.

Vicerex – wicekról.

Magnificencyja – przepych, wspaniałość

Stółek – tu: lektyka

W katedralnym kościele – katedra Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, duomo di Napoli, katedra ta została zbudowana pod koniec XIII wieku z fundacji Karola II Andegaweńskiego na miejscu dwóch wcześniejszych bazylik, jej fasada uległa zniszczenia podczas trzęsienia ziemi w 1349 r., uległa przebudowom w wieku XVI. Fasadę świątyni przebudowano pod koniec XIX w. w stylu neogotyckim.

Januariusz męczennik – św. January z Benewentu (ok. 270–305), męczennik w czasach panowania cesarza Dioklecjana, czczony w okolicach Neapolu. Od końca XV w. jego relikwie

przechowywane są w katedrze w Neapolu, a krew świętego przechowywana w szklanej ampułce zgodnie z wierzeniami w dzień męczeństwa świętego ma stawać się przedmiotem cudu świętego Januarego.

Castello de S. Ermio – Castell Sant’Elmo, średniowieczna forteca znajdująca się na wzgórzu Volmero w Neapolu, jej nazwa pochodzi od zniekształconego wezwania kościoła św. Erazma (Sant’Erasmo, Sant’Ermo).

Castello Novo – Castel Novo, nowy zamek, prace nad jego budową rozpoczęły się w 1279 roku z rozkazu Karola Andegaweńskiego, po przeniesieniu stolicy Królestwa Neapolu z Palermo do Neapolu.

Castello Vovo – Castel dell’Ovo, średniowieczna forteca znajdująca się na niewielkiej wysepce połączonej z lądem groblą, powstała w XII w.

Pazyliipo – Posillipo, obecnie dzielnica Neapolu.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. W jaki sposób Jakub Sobieski charakteryzuje status polityczny Neapolu?
2. Jak według Jakuba Sobieskiego przedstawiała się sytuacja ekonomiczna i religijna Neapolu?
3. Które zwyczaje typowe dla Neapolu budziły zainteresowanie podróżnika?
4. Do kogo odnosi się wzmianka o królu hiszpańskim?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. W jakim okresie Neapol znajdował się pod panowaniem hiszpańskim?
2. Kiedy dokładnie Królestwo Neapolu znalazło się pod władzą Austrii?
3. Opisz przebieg wojny o sukcesję hiszpańską i nakreśl jej skutki.

Literatura pomocnicza:

Barycz H., *Rzecz o studiach w Krakowie dwóch generacji Sobieskich*, Kraków 1984.

Barycz H., *Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV–XVIII*, Warszawa 1939 („Przegląd Współczesny”, 1939, t. 66, z. 11–12, nr 199–201).

Długosz J., *Sobieski Jakub*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 39, Warszawa–Kraków 2000, s. 483–490.

Długosz J., *Jakub Sobieski 1590–1646. Parlamentarzysta, polityk i pamiętnikarz*, Warszawa 1989.

Gierowski J.A., *Historia Włoch*, Wrocław 1999.

Gołąbek K., *Anonimowa relacja z podróży w okolice Neapolu z około 1568 r.*, „Studia Źródłoznawcze”, t. 52 (2014), s. 149–160.

Kot S., *Z dziejów propagandy polskiej w XVI wieku. Dyplomaci polscy w Neapolu*, [w:] S. Kot, *Polska złotego wieku a Europa. Studia i szkice*, wybór i oprac. H. Barycz, Warszawa 1987, s. 351–373.

Mączak A., *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 2022.

Pietrzyk Z., *Przyczynek do studiów zagranicznych Mikołaja Ostroroga i Jakuba Sobieskiego*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, t. 42, 1998, s. 139–144.

Rok B., *W sprawie podróży Polaków do Neapolu w XVIII wieku*, [w:] *Viae Historiae. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Lechowi A. Tyszkiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Wrocław 2001, s. 489–493.

Trawicka Z., *Studia Jakuba Sobieskiego*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, t. 14, 1969, s. 171–181.

[https://www.wilanow-](https://www.wilanow-palac.pl/ogrod_ziemi_wloskiej_czyli_neapol_w_relacjach_staropolskich_podroznikow.html)

[palac.pl/ogrod_ziemi_wloskiej_czyli_neapol_w_relacjach_staropolskich_podroznikow.html](https://www.wilanow-palac.pl/ogrod_ziemi_wloskiej_czyli_neapol_w_relacjach_staropolskich_podroznikow.html)

https://www.wilanow-palac.pl/edukacja_jakuba_sobieskiego.html

https://www.wilanow-palac.pl/iberyjskie_impresje_jakuba_sobieskiego.html

[https://www.wilanow-](https://www.wilanow-palac.pl/jakuba_sobieskiego_sady_o_narodach_obraz_europejczyka_w_swiadomosci_polskiego_szlachcica_w_polowie_xvii_w.html)

[palac.pl/jakuba_sobieskiego_sady_o_narodach_obraz_europejczyka_w_swiadomosci_polskiego_szlachcica_w_polowie_xvii_w.html](https://www.wilanow-palac.pl/jakuba_sobieskiego_sady_o_narodach_obraz_europejczyka_w_swiadomosci_polskiego_szlachcica_w_polowie_xvii_w.html)

https://www.wilanow-palac.pl/jakub_sobieski_wielki_mowca.html

Najważniejsze cezury:

W dniu 19 lipca 1612 roku odbyła się bitwa z Turkami i Tatarami pod Sasowym Rogiem. W dniu 7 listopada t.r., po nieudanej próbie odsieczy oblężonej polskiej załogi moskiewski Kreml opuściły polskie oddziały, które wkroczyły do Moskwy w 1610 roku, po zwycięskiej bitwie pod Kłuszynem. W dniu 13 czerwca tego roku cesarzem rzymskim został Maciej Habsburg (1557–1619).

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz